בס"ד

טועמיה- חיים

לחיות עם הזמן בשבת קודש

ערב ש"ק פרשת וישלח תשפ"ד

הרב מרדכי אלון שליט"א

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

זמני כניסת ויציאת השבת:

ירושלים - 16:00 | 17:14

תל אביב - 16:14 | 17:15

חיפה - 16:04 | 17:13

טבריה ו**מגדל** - 16:09 | 17:11

באר שבע - 16:18| 17:17

התקין עצמו לשלשה דברים

חז"ל מספרים -

רַבֵּנוּ כַּד הֲוָה סָלֵיק לְמַלְכוּתָא הֲוָה מִסְתַּכֵּל בַּהֲדָא פָּרָשָׁתָא וְלָא הֲוָה נָסִיב אַרְמָאָה עִמֵּיהּ, חַד זְמַן לָא אִסְתַּכַּל בַּהּ וּנְסַב עִמֵּיהּ רוֹמָאִין [נ״א - ארמאין] **וְלֹא הִגִּיעַ לְעַכּוֹ עַד שֶׁמָּכַר הַסּוּס שֶׁלּוֹ.** (בראשית רבה וישלח ע"ח ט"ו)

פירוש - כאשר רבנו, רבי יהודה הנשיא, היה יוצא למו"מ עם שליטי רומא, היה לומד קודם לכן את פרשת וישלח ולא היה צריך לגוי שילווה אותו שם. פעם אחת לא הספיק לעבור על הפרשה ולקח איתו גוי - ונאלץ למכור את סוסו עוד לפני שיצא מהארץ.[1] כמדומני שהפרשה הזו היא היציאה שלנו למו"מ עם עצמנו, עם החיים שלנו ועוד יותר בשעות ובימים הללו ממש.

שמעתי פעם מאחד מבניי שהמושג 'פרשת שבוע' בא מהמילה 'פָּרָש', הרוכב על הסוס. כשהשבוע עמוס בכל כך הרבה עניינים, הפרשה מפרישה אותך אל למעלה מהמציאות ואז אתה רואה את הכל מלמעלה, מהמקום העליון והבטוח, מהנצח.

למלחמה, לתפילה ולדורון

נעסוק הפעם בהכנות ובהתקנות של יעקב את עצמו למפגש עם עשו אחיו. ראשית הוא שולח מלאכים -

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל-עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם. (ל"ב, ד')

המילה 'פנים' בהטיותיה השונות (לפניו, פני, פניאל, פנים וכו') חוזרת על עצמה בפרשה הרבה מאד פעמים והיא ממש 'מילה מנחה' בה. נדון בזה בהמשך וגם נראה שהיא עוסקת בפנימיות של הדברים.

לכאורה שאיפתו של יעקב היא למצוא חן בעיני אחיו, מפגש שלום ופיוס -

...כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם-לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד-עָתָּה. וַיְהִי-לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא-חֵן בְּעֵינֶיךָ. (שם ה'-ו')

והוא מתכנן להביא לו מנחה שתפורט בהמשך. אלא שהמלאכים חוזרים ואומרים שצריך לחשב מסלול מחדש -

וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל-יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל-אָחִיךָ אֶל-עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ. (שם ז')

זה פסוק מורכב. ברור כאן שארבע מאות איש הם בדרך למלחמה, ולכן בפסוק הבא כתוב שיעקב אכן מפחד, וכמו שמבאר שם רש"י -

ויירא ויצר. וירא שמא יהרג, ויצר לו, אם יהרוג הוא את **אחרים.** (רש"י, שם ח')

והוא מתכונן למלחמה. הביטוי שלהם מענין - "וגם הולך לקראתך". 'ללכת לקראת' זה בדרך כלל במובן חיובי, כך אצל משה "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ..." (שמות י"ח, ז'), וכאן זה לכאורה להיפך. אז יעקב מחויב להכין את עצמו לקראת עשו.

נראה מה הוא עושה ובאיזה סדר -

וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת-הָעָם אֲשֶׁר-אִתּוֹ וְאֶת-הַצֹּאן וְאֶת-הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת. וַיֹּאמֶר אִם-יָבוֹא עֵשָׂו אֶל-הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכֵּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה. (שם ח'-ט')

אגב, לכאורה בעברית היה צריך להיות כתוב 'אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו - והיה המחנה **השני** לפליטה' ולא "המחנה הנשאר". נתייחס גם לזה מיד.

אחרי שהוא מכין את עצמו למלחמה הוא ממשיך ומכין את עצמו גם לתפילה -

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק ה' הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ. קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל-הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת. הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי-יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן-יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל-בָּנִים. וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת-זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא-יִסָּפֵר מֵרֹב. (בראשית שם, י'-י"ג)

הוא מזכיר את זכות אבותיו. צריך גם להבין למה הוא כל כך חושש? הרי הקב"ה הבטיח לו? אלא שהוא חושש שנתמעטו זכויותיו, 'אולי כבר ניצלתי את הזכויות, את הקרדיט שהיה לי, ועכשיו שמא יגרום החטא', ולכן הוא מזכיר גם את זכות אבותיו

[1] היינו שכבר בתחילת דרכו לשם החלו השיבושים.

וגם את מה שהבטיח לו הקב"ה - "היטב איטיב עמך", כמו שמביא רש"י -

קטנתי מכל החסדים. נתמעטו זכיותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו (שבת לב:). **היטב איטיב. היטב בזכותך, איטיב בזכות אבותיך** (ב"ר עו, ז).

ולבסוף הוא מכין את עצמו גם לדורון -

וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן-הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו. (שם י"ד)

זה הפירוט של מה שנאמר בהתחלה, שיעקב רוצה למצוא חן בעיני אחיו - ע"י הדורון. ומה המגמה של הדורון? -

...כִּי-אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנָי וְאַחֲרֵי-כֵן אֶרְאֶה פָנָיו אוּלַי יִשָּׂא פָנָי. (כ"א)

שימו לב כמה פעמים הפנים מופיעות פה! ואומר שם רש"י -

אכפרה פניו. אבטל רוגזו, וכן 'וכפר בריתכם את מות' (ישעיה כח, יח), **'לא תוכלו כפרה'** (שם מז, יא), **ונראה בעיני, שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל פנים, כלן לשון קנוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא, והרבה בגמרא וכפר ידיה, בעי לכפורי ידיה בההוא גברא, וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קדש כפורי זהב, על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק.**

כלומר - 'אני יודע שיש לו כעס גדול עלי, ויתכן שהוא גם צודק כי לתפיסתו גנבתי לו את הברכות, עד שהוא רצה להרוג אותי, והוא רק שהוא חיכה שאבא ימות - ואני עדיין מנסה להרגיע אותו עם המנחה הזו ההולכת לפני. אולי אצליח. לא בטוח'.

אף הוא שרוי בכעס

וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל-פָּנָיו וְהוּא לָן בַּלַּיְלָה-הַהוּא בַּמַּחֲנֶה. (שם כ"ב)

המנחה עוברת על פניו של יעקב, ורש"י מבאר בפירושו הראשון שם שהוא עשה תרגילי סדר לקראת המפגש, חזרה גנרלית. הפירוש השני של רש"י מעניין -

...ומדרש אגדה על פניו, אף הוא שרוי בכעס שהיה צריך לכל זה...

'גם אני - יעקב - כועס, לא רק עשו. גם בי יש כעס על המציאות הזו ולכן אני צריך להרגיע קודם כל את עצמי. הדרך שלי לבטל את כעסו של עשו היא שאני עצמי אגיע מפויס למפגש'. נדייק ברש"י שהכעס של יעקב היה לכאורה על עצם המציאות הזו - 'למה הייתי צריך את זה? לפני עשרים שנה לא רציתי בכלל את הברכות הלאה'. הכל עולה לו כעת בזיכרון - 'מה אני בכלל עושה פה?'. אז הוא מניח את כעסו, ובלילה הוא קם -

..... וַיָּקָם | בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת-שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת-שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת-אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק. וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת-הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת-אֲשֶׁר-לוֹ. (כ"ג-כ"ד)

נשים לב שיש כאן שתי העברות - קודם את הנשים והילדים ואחר כך מעביר בפעם השניה את "אשר לו" - העבדים, הגמלים והחמורים והצאן וכו'. ואז הוא נותר לבדו ומגיע המלאך (ועליו נדלג הפעם), ולמחרת -

וַיִּשָּׁא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת-הַיְלָדִים עַל-לֵאָה וְעַל-רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשִּׁפְחוֹת. וַיָּשֶׂם אֶת-הַשִּׁפְחוֹת וְאֶת-יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת-לֵאָה וְיַלְדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת-רָחֵל וְאֶת-יוֹסֵף אַחֲרֹנִים. וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתָּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד-גִּשְׁתּוֹ עַד-אָחִיו. (ל"ג, א'-ג')

ואז מתרחש הפלא הגדול -

וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל-צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ. (שם ד')

עשו לא הולך לקראתו אלא רץ לקראתו, ואין זה 'אחיו' אלא עשו, הרשע, אך רש"י מביא את רשב"י שאומר שזה היה באמת -

אמר רבי שמעון בן יוחאי, הלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה, ונשקו בכל לבו. (שם ברש"י)

הכל מתהפך בריצה הזו של עשו. מה ואיך פעלה הנפש האלוקית כדי שהנפש הבהמית תתהפך טובה? מה קרה? ואיזה מהפך - כאשר עשו רואה את הנשים ואת הילדים הוא כלל לא מחפש להכות את יעקב אלא שהוא אומר ליעקב -

וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלֵכָה וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ. (שם י"ב)

'בוא נביא את הגאולה יחד', אך ליעקב יש זמן -

יַעֲבָר-נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי אֶתְנָהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר-לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר-אָבֹא אֶל-אֲדֹנִי שֵׂעִירָה. (שם י"ד)

ורש"י מבאר את כוונתו של יעקב -

ואימתי ילך, בימי המשיח (ב"ר עח, יד), **שנאמר 'ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו'** (עובדיה א, כא). (שם ברש"י)

עשינו סקירה כללית כדי שנבין שאנחנו באמת כמו שרבי יהודה הנשיא היה אומר, שאת כל המשאים ומתנים שלנו, ודאי את מה שעכשיו אנחנו עושים[2] - עושים מתוך לימוד הפרשה הזו, את כל החיים שלנו. בואו נתחיל הכל מההתחלה.

לדורון, לתפילה ולמלחמה

מה היה הדבר הראשון בפועל שיעקב עשה לקראת המפגש? רש"י אומר -

והיה המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו כי אלחם עמו. התקין עצמו לשלשה דברים, לדורון, לתפלה, ולמלחמה. לדורון, 'ותעבור המנחה על פניו'. לתפלה, 'אלהי אבי אברהם'. למלחמה, 'והיה המחנה הנשאר לפליטה'. (רש"י שם ל"ב, ט')

הדברים שנאמר מבוססים על שיחה מופלאה של הרבי מליובאוויטש זיע"א. נשים לב לסדר של רש"י - דורון, תפילה

[2] הערת העורך - הרב מכוון בכל הנראה למו"מ על שחרור החטופים מעזה שבימים אלו.

ומלחמה. לכאורה רש"י כותב את סדר הדברים שעשה יעקב בסדר לא נכון, שכן בפועל, במציאות, הוא קודם כל התחיל להתכונן למלחמה - הוא חצה את המחנה לשניים, לאחר מכן התפלל ורק בסוף נתן את הדורון. גם הציטוט שבוחר רש"י לתיאור הדורון "ותעבור המנחה על פניו" הוא לכאורה לא הפסוק הנכון לצטט, ועדיף היה לכתוב "כי אמר אכפרה פניו במנחה", שהוא מהות הדורון הזה. הפסוק שרש"י מצטט - "ותעבור המנחה על פניו" - זה היה רק בבדיקה בלילה לפני כן. גם לגבי תפילה, רש"י לכאורה לא מצטט את הפסוק המהותי - "הצילני נא" שהוא תורף התפילה, אלא רק את הכותרת "א-להי אבי אברהם".

אפשר להבין את השינוי שעשה רש"י בסדר הדברים כי אכן יש משהו מוזר במה שעשה יעקב. לכאורה כשיש כזו עת צרה גדולה, דבר ראשון שיהודי עושה זה להתחיל להתפלל, לומר תהילים, ואילו אצל יעקב כאשר אומרים שלו שעשו בא לקראתו עם ארבע מאות איש הוא מתחיל דווקא בטכסיסים של חציית המחנה ורק אחרי זה תפילה ודורון. תגיד, בדרך לקבינט המלחמה, לישיבת המטב"ל - אתה לא אומר "שיר המעלות"? דבר ראשון שהוא עושה זה "ויחץ את העם אשר איתו...", והוא אומר "אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה", ואז מתואר בתורה הדורון.

עכשיו אנו מגיעים לדבר הכי קשה, ותכף נראה פה מהפכה בהבנת הפשט של הפרשה, פשט ממש. הראשונים כבר מאירים את זה אבל אנחנו בדר"כ לא שמים לב. על המילים "והיה המחנה הנשאר לפליטה" אנחנו מבינים בדרך כלל שאם עשו ח"ו יפגע במחנה אחד אז האחרים יינצלו, אבל רש"י אומר -

והיה המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו, כי אלחם עמו...

מה כתוב כאן? מה זה 'על כרחו'? אמנם כתוב 'והיה', כלומר באופן ודאי, ולא 'ובעז"ה יהיה המחנה הנשאר לפליטה', ולכן רש"י מבאר כך. אבל מה הכוונה? זה כמו "החמאס מורתע"? מאיפה הוא יודע? מה זו הוודאות הזו? וזה בניגוד למה שיגיד יעקב בעוד כמה מילים כאשר הוא יתכונן לדורון - "אולי ישא פני", כלומר שם בדורון, אין ליעקב וודאות שזה יעבוד, זה רק 'אולי', אבל בחציית המחנה אין לו ספק, הוא בטוח שזה יעבוד - "והיה המחנה הנשאר לפליטה".

ושאלה אחרונה שנראית צדדית אבל היא איננה כזו. לשונו של רש"י היא שיעקב "התקין עצמו לשלשה דברים", שזו לשון מעניינת. הרבי מליובאוויטש זיע"א מעיר שבדרך כלל אנשים אומרים 'להתכונן' ולא 'להתקין'. גם את זה צריך להבין.

שני מחנות

אז ראשית יש כאן מהפכה בפשט. הרבי מבאר - על פי האברבנאל, העקדת יצחק והאלשיך הק' - שיעקב לא חצה את כל מי שהיו איתו לשניים. בהתחלה כשיעקב שולח את המלאכים לעשו, לפני הפגישה הלילית עם המלאך, כתוב -

...וַיַּחַץ אֶת-הָעָם אֲשֶׁר-אִתּוֹ וְאֶת-הַצֹּאן וְאֶת-הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת. (שם ח')

תמיד הבנו שהכוונה היא לכולם, כולל נשותיו ובניו - חלק במחנה האחד וחלק במחנה השני, אבל הרבי מבאר באותה שיחה, על פי הראשונים כנ"ל, אחרת. יעקב יצר שני מחנות. במחנה האחד היו עבדיו, רועי הצאן, מי שבאו לעזור לו במלחמה. הוא היה הרי מיליונר ("ויפרוץ האיש מאד מאד", בראשית ל', מ"ג) והיו לו הרבה עבדים ושפחות. "ויחץ את העם אשר איתו" הכוונה היא שבחצי אחד היו נכסיו ורכושו, ולא בניו ובנותיו. במחנה השני, "המחנה הנשאר", הוא לא נגע אלא השאיר יחד. מאיפה יודעים? כי למחרת כתוב -

וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת-הַיְלָדִים עַל-לֵאָה וְעַל-רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת. וַיָּשֶׂם אֶת-הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת-יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת-לֵאָה וְיַלְדֶיהָ אֲחֲרֹנִים וְאֶת-רָחֵל וְאֶת-יוֹסֵף אֲחֲרֹנִים. (שם ל"ג, א'-ב')

כלומר כל הילדים והנשים שלו היו יחד. אומר יעקב אבינו - 'רבש"ע, מעולם לא הבטחת לי שהנכסים שלי יישמרו. הבטחת "הנה אנכי עמך ושמרתיך", הבטחת "שוב אל ארץ אבותיך ואהיה עמך", כלומר הבטחת לי שלא תעזוב את נצח ישראל לעולם, ששארית ישראל תמיד תישאר', וממילא הכוונה "המחנה הנשאר" בוודאות, בעל כרחו, היא שהמחנה הנשאר - הם נשיו ובניו - יישאר לעולם ולעולמי עולמים, ולכן זה לשון וודאות ושמחה - "והיה". זה מקור החיזוק והשמחה של יהודי כשבא מולו עשו עם ארבע מאות איש. על זה אין לו שאלות. אם יבוא עשו אל "המחנה האחת והיכהו" - כלומר אל המחנה של העבדים והשפחות, הנכסים, ודאי שאני רוצה להגן עליהם, אני אעשה הכל, אבל עליהם אין התחייבות אלוקית, זה לא נצח ישראל. לכל דבר יש סוף - חוץ מלשארית ישראל. זו הבנה כל כך חשובה וחזקה.

המחנה הנשאר

מעתה נבין מה הכוונה בלשון "המחנה האחת" ומה הכוונה בלשון "המחנה הנשאר". לרש"י קשה למה כתוב "המחנה האחת" ולא 'האחד' ולכן הוא מביא שבדקדוק עברי, מחנה יכול להיות גם בזכר וגם בנקבה. אבל עדיין צריך להבין למה בחרו פה את לשון הנקבה דווקא? - זה פלאי פלאים. אם הכוונה למחנה מס' 1, אז המחנה האחר צריך להיקרא "המחנה השני" (כמו "את הכבש האחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערביים", שמות כ"ט, ל"ט), אבל כאן המחנה האחר נקרא "המחנה הנשאר לפליטה". בהפטרה נקרא אי"ה השבת בספר עובדיה -

וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְלֵיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ... (עובדיה א', י"ז)

אני חושב שכבר סיפרתי פעם את הסיפור הבא, וזה סיפור שמחזיר אותי תמיד אחורה בזמן. באחת הפעמים הראשונות שיצאתי עם תלמידים למסע בפולין, והגענו לאושוויץ-בירקנאו לפני הזריחה. בכניסה למחנה המוות שם יש מגדל בכניסה ועלינו אליו. היה איתנו איש עדות, מתאומי מנגלה, ר' זרח טאוב ז"ל, והתחלנו להתפלל. זה לא היה פשוט. כל בירקנאו היתה פרוסה לפנינו. צריך להבין - זה היה בית החרושת הגדול ביותר בהיסטוריה למוות. אולי שני מיליון נרצחו שם. התפילה התארכה, ו'בתחנון' התחלנו לשיר את "שומר ישראל" בניגון של ר' שלמה קרליבך. לא היתה שם עין יבשה. ואז אתה

מתחיל לחשוב על הביטוי הזה "שארית ישראל". ר' זרח התפרץ בבכי ואמר לחבר'ה - "אתם שארית ישראל, אתם". ובתוך הדברים אמרתי לחבר'ה - 'שארית זה לא כמו באוכל, השאריות שלא אוכלים, מה שנותר, אלא אנחנו כולנו השארית של ישראל. כמה מעטים נשארנו, אבל מה אתם מעדיפים, אם היתה לנו אופציה לבחור - להיות שיריים של אינסוף, פירורים של אינסוף או להיות אירופה של חמש מאות מיליון? מיליון קונצרטים בברלין?', עם הרבה צלב אדום או צלב קרס (וההשוואה לא כל כך מופרכת)...

"המחנה הנשאר" משמעו שהמחנה הראשון הוא נאמבר וואן, ובכוונה נקטה התורה שם בלשון נקבה - 'אחת'. הם מוכנים, יש להם מקלעים, אבל הם 'מחנה אחת', הם חלשים. כולנו בני אדם. מולם עומד המחנה הנשאר, בה' הידיעה. נעים להכיר – אנחנו כולנו המחנה הנשאר, בעל כורחו, בלי שאלות, הבטחה שאין עליה דיונים.

פליטה מובטחת

גם 'לפליטה' זה לא פליטה של תינוק שהוא פולט וצריך לנקות. דבר שנפלט זה כמו חפץ שנפל לים בחיפה והוא נפלט לחוף בצד השני של אירופה - אולי כן אולי לא. אבל 'המחנה הנשאר' הזה הוא מחנה שבוודאות ייפלט בצד השני של הים - הוא יעבור את הים, את כל השואות ואת התקומות, והוא "המחנה הנשאר לפליטה". הוא יישאר לנצח. וגם אם אנחנו לא זוכרים את זה - הם ימ"ש יזכירו לנו ח"ו.

יעקב לא חוצה את עם ישראל לשניים, אלא הוא מחלק את הכח הנמצא לשני חלקים - את העם אשר עמו, הנכסים והחמורים והגמלים במחנה האחת, וכן - עכשיו הוא פועל שהם יישרדו, כמו שכל מפקד ומנהיג בעולם עושה, ואילו המחנה הנשאר בעל כורחו - יישאר לפליטה, כמובטח לו.

וזו המלחמה אליה הוא מכין את עצמו. ראשית הוא אומר - אני יודע שהמחנה הנשאר הוא לפליטה, ועכשיו אני מתפלל - "אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק", המחנה הנשאר יישאר לפליטה בוודאות, אבל ח"ו שמא יגרום החטא שלי ודני לא יישאר או מוישה לא יישאר. "ובהר ציון תהיה פליטה" - זה בוודאות, אבל מה יקרה אם ח"ו יגרום החטא? על זה אני מתפלל. אני רוצה שזה יהיה באופן של "היטב איטיב עמך". הוא לא פתח במלחמה ולכן רש"י הביא בהקשר של המלחמה את הציטוט "והיה המחנה הנשאר לפליטה". כשהוא הולך להתפלל הוא קודם כל מוודא שהמחנה הזה הוא נצח ישראל, זאת ההבטחה, ועכשיו הוא בא להתפלל. ומה הוא מבקש בתפילה? - "קטונתי מכל החסדים ומכל האמת" - "נתמעטו זכויותי, שמא יגרום החטא". אבל אני לא מחוסר אמונה - אני בא ומתפלל דווקא מתוך אמונה שלמה "שומר ישראל שמור שארית ישראל", אין לי שאלה בכלל. כל השאלות שיעקב שואל בפרשה הן לא בגלל חוסר בטחון. יש לו בטחון מוחלט כי הקב"ה הבטיח לו "והיה - לשון ודאי", ולשון שמחה[3].

לכן ביום הראשון כשהוא חוצה - הוא חוצה את הנכסים, את העם, ולמחרת כשהוא רואה את עשו מולו, את המחנה הנשאר הוא שם בצד, ולכן כתובה שם לשון העברה פעמיים - "ויקחם **ויעבירם** את הנחל **ויעבר** את כל אשר לו" (ל"ב, כ"ד). ההעברה הראשונה זה את המחנה הנשאר, וההעברה השניה זה את "כל אשר לו" - את הנכסים, העבדים והצאן.

התקין את עצמו

עכשיו, על בסיס ההבנה הזו, הכל מתחיל.

מה ההבדל בין 'התקין את עצמו' לבין 'הכין את עצמו'? אלו שני מושגים נפרדים לגמרי. אני יכול להכין את עצמי גופנית או נפשית לקראת אירוע. להתקין בא מהמילה לתקן - יש משהו מקולקל, משהו שצריך לתקן אותו, לשנות בו משהו. צריך להתכונן למלחמה, לתפילה, לכל דבר - אבל לא בזה עוסק רש"י. הדבר הראשון שפועל יעקב עוד לפני המלחמה והתפילה הוא ההכנה לדורון, כי הוא חושב שבע"ה עשו יקבל ממנו את המנחה, מה שבסוף יתברר כנכון, רק שבאמצע יסתבר שהמצב אינו כזה כי "ארבע מאות איש עמו" והוא חושש מהריגה וכו'. עכשיו, כשהוא מתקין את עצמו לדורון, הכוונה לכאורה היא לפייס את הצד השני שכעת כועס. כשאני רוצה לפייס מישהו אחר, צריך דבר ראשון להסתכל אל עצמי פנימה ולומר - 'לפני שאתה מתקן את כל העולם, אתה כבר בסדר עם עצמך?'. "ותעבור המחנה על פניו" - זה להתקין את עצמו לדורון, "גם הוא שרוי בכעס". רש"י מקדים את זה לתפילה כי כשאני בא להתפלל אז לפני הכל אני צריך לתקן את עצמי. בחסידות קוראים לזה – מקווה, טבילה במקווה. לשחרר את עצמי. בעצם, הפנים הכועסות של עשו זה מראה של עצמך – 'מה שלומך אתה?'. "אף הוא שרוי בכעס".

הרי אתה יעקב רוצה - וזה געוואלד - להצליח להגיע לפנימיות של עשו, נכון? יש כלל "הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב". 'הלכה' זו תורה נגלית, 'נגלה', ההיפך מקבלה שהיא תורה פנימית. רבי שמעון בר יוחאי היה גדול ההלכה אבל יחד עם זה גם היה גדול הנסתר בעולם, והוא בא ואומר "הלכה עשו שונא ליעקב", כלומר בנגלה הוא שונא אותו, אבל הכח הפנימי, כוחו של הצדיק הוא להגיע לפנימיות, לשורש של עשו, ושם להפך אותו. האם אני יכול להגיע לפניו? - "כי אמר אכפרה פניו במנחה ההולכת לפניו, אולי ישא פני". כך גם "וישלח יעקב מלאכים לפניו" - כדי להגיע באמת לפנימיות שהיא בתוכה טהורה (כי בנגלה יש לפעמים הרבה רע).

מרן הרב קוק זצ"ל כותב על הפסוק בעמלק "..תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם..." (דברים כ"ה, י"ט) שאפילו עמלק אינו נמחה אלא רק מתחת השמיים, אך למעלה מהשמיים זו מטרת המלחמה, זו מטרת הבריאה - "יהי אור". זה ההבדל בינינו לבינם ימ"ש. שאנחנו באמת מאמינים ש"ויהי אור", וכיון שאני מאמין כך, אז אני צריך קודם כל להתקין את עצמי ראשית כל לדורון.

נתבונן בפסוק -

...וְלֻקַּחְתָּ מִנְּחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי (שם ל"ג, י')

[3] "כל מקום שנאמר 'ויהי' - צרה, 'והיה' - שמחה". (רות רבה, פתיחתא ז')

הכל שם זה פנים, כל הפרשה הזו זה פנים. אפילו למקום בו הוא נאבק עם המלאך הוא קורא "פנואל". רש"י אומר שם בפירושו הראשון 'אני בלילה ראיתי מלאך', אבל אז הוא מביא פירוש שני -

אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך וגו'. ...ועוד, על שנתרצית לי למחול על סורחני. ולמה הזכיר לו ראיית המלאך, כדי שיתיירא הימנו ויאמר ראה מלאכים וניצול - איני יכול לו מעתה.

זה לא ייאמן, כלומר 'אני מסתכל עליך, עשו אחי, ואיזה מידות יש לך, איך שאתה מוחל לי על סרחוני, איך שאתה מפוייס'. הצדיק מסתכל עכשיו על עשו בפנימיות שלו ואומר - 'אני מסתכל עכשיו על הפנימיות שלך, והפנימיות שלך היא 'כראות פני א-להים' - ותרצני'. זו כל התורה שלנו. אם אני יכול להגיע לפנימיות של האדם, להפוך את הכל, ושם לראות שהכל טהור. זה 'התקין את עצמו לדורון'. לפני שאני יוצא למלחמה דבר ראשון שאני מתקין את עצמי אליו היא לשאול את עצמי - 'רגע, המלחמה הזו באה לתאר משהו שאני צריך לתקן בי. מה אני עושה עם זה?'. וזו ההלכה - כשיש מלחמה מוציאים תיבה לרחובה של עיר ועוסקים בתשובה, שלי. מה אני?. לכן הפסוק שרש"י מביא לדורון הוא "ותעבור המנחה על פניו". זה געוואלד.

"התקין" - איך אני מתקן, איך אני נוגע בתיקון.

נלחמים כדי לגלות אור

אחרי זה הוא ממשיך ומתקין את עצמו לתפילה. האי, אבל הוא עשה "והיה המחנה הנשאר לפליטה" בהתחלה? - זה מה שבאמת היה. קודם כל הוא הפריד מתוך הבנה שהמחנה הזה נשאר, זה בוודאות. אבל לפני שהוא מכין את המלחמה המעשית, שמובאת אחרונה בסדר של רש"י, באה כעת התפילה, והיא אומרת - 'רבש"ע, אני צריך לתקן שמא יגרום החטא. תפילה משמעה שישים האדם לפניו את רוממות האל ושפלות האדם (עי' רמ"א שו"ע או"ח). ככה אני נפגש עם הנפש הבהמית שלי, ככה אני נפגש עם עשו. "א-להי אבי אברהם וא-להי אבי צחק" - זכות אבות, ו'קטונתי'. התקין עצמו קודם לדורון.

הפסוק אומר - "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ - וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם" (דברים כ', י). "פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי" (תהילים נ"ה, י"ט) - זה לא טבני, זה מהותי. מה מגמתך בעולם? מה מטרת הלחימה? המטרה שלהם ימ"ש זה להשמיד. יש כאלו מפלצות אנוש בעולם, שחיים בשביל להשמיד ולהרוג יהודים, ומתים כדי להנות מהרווחים של זה (לפי אמונתם התפלה). זו מלחמת בני אור בבני חושך. בני אור לוחמים כדי לגלות אור, ולכן הם מתקינים את עצמם לדורון, ואז הם מתפללים ושואלים 'איפה אני יכול לתקן?', ורק אז הם יוצאים בפועל למלחמה.

שלש תנועות נפשיות

עכשיו בא הקושי הבא והוא הסיום של הכל - איך אני מצליח להתקין את עצמי לשלשת הדברים הללו גם יחד? כי דורון זו תנועה נפשית של שלום, של חסד, של אהבה. מלחמה זו תנועה נפשית הפוכה של גבורה, התקפה, ותפילה היא תנועה נפשית של ביטול עצמי, שכלום לא בא מכוחי. לא אני לוחם, לא אני עושה משא ומתן, לא אני עושה שלום. לא אני אלא הקב"ה עושה הכל. אז איך אני מתקין עצמי לכל הדברים הללו ביחד? לכן, אומר הרבי, מדייק רש"י בלשונו ואומר "התקין עצמו לשלשה דברים לדורון לתפילה ולמלחמה". בשביל מה הוא היה צריך לומר לנו "שלשה דברים"? אנחנו הרי יודעים לספור עד שלש לבד. אלא - האם אתה יכול להתקין עצמך לפעול בו זמנית בשלש התנועות האלה - בחיים, בכל רגע ורגע. האם כל רגע אתה פועל מול מה שמנגד מולך, וראשית כל בדורון - להתפייס לא כי אתה חלש אלא כי זה מראה את המצב הנפשי בו אתה שרוי.

מה פירוש הביטוי "וישלח יעקב מלאכים לפניו" בעומק? כתוב במשנה באבות -

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ פַּרְקְלִיט אֶחָד, וְהָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ קָטֵיגוֹר אֶחָד...

(אבות ד', י"א)

כדי להגיע לפנימיות של עשו צריך לשלוח אליו את המלאכים שבראת בעולם. מהם המלאכים שבראת בעולם? הרי הם הולכים לפניך - "...וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ..." (ישעיהו נ"ח, ח').

האם אני יכול, ובימים שלנו כמדומני שכולנו חשים את זה כל רגע ורגע מחדש, להיות מתוקן, מתקין עצמי לשלש הפעולות הללו בו זמנית? אני מתקין את עצמי לדורון - אני צריך לתקן, ואני יכול להגיע ולהפוך בזה את כל העולם, להביא את העולם לשלום עולמי, להביא אותו לבית תפילה לכל העמים. כך אמר הקב"ה ליעקב (והרחבנו בכך בשבוע שעבר[4]) -

... הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ. (בראשית כ"ח, י"ג)

ומבאר שם רש"י -

קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו (כד' אמות שזה מקומו של אדם)

נו, ומה עם שבעת העממין? והחמאס? ועזה? - האם אני מבין שבמהות במהות, הקב"ה נותן לי את הארץ הזו לא בגלל שאני לוחם אלא שלולא חטא העגל וחטא המרגלים - "פדה בשלום נפשי"? זה המסר שלי לעולם, ובו זמנית האם אני לא מתבלבל ח"ו ח"ו מכל מיני מוסרים מזוייפים? האם אני זוכר "אֹהֲבֵי ה' שִׂנְאוּ רָע..." (תהילים צ"ז, י')? האם אני יודע לחגור ירך למלחמה? האם אני יודע לכתוש את הרע כשצריך - בו זמנית? ואותם ילדים מופלאים שאנחנו שולחים להילחם ושבעז"ה יצאו לשלום ויחזרו לשלום, שמלמדים את שלשת הדברים האלה, את שלש התנועות הנפשיות האלה - דורון, מלחמה, והכל מתוך תפילה - זה לא אני, אלו תנועות נפש הפוכות, סותרות, מנוגדות זו לזו, ורק כשאני מתקין את עצמי לשלשתן יחד, אני יכול להתמודד מול עשו.

---

[4] עי' בהרחבה בשיעור "הארץ אשר אתה שוכב עליה", עלון טועמיה לפר' ויצא תשפ"ד.

זה מה שאמר רבי יהודה הנשיא - אי אפשר לצאת לפגישה עם עשו בלי לעבור על הפרשה הזו, כי ברגע אחד אתה יכול לעבור ח"ו מתנועה נפשית אחת לתנועה הנפשית השניה ולא לפעול את הכל ביחד - ולעשו יש כח. הוא דומיננטי מאד, הוא אדום, והוא שעיר, והוא עשוי - עשו. לשון הווה.

ויקח מן הבא בידו

ונקודה אחרונה לסיום. כתוב בפרשה -

... וַיִּקַּח מִן-הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו. (בראשית ל"ב, י"ד)

לרש"י קשה הביטוי "מן הבא בידו". היה צ"ל - "ויקח מנחה". ברור שהוא לא לקח והחזיק פיסית בידו מאתיים גמלים ועיזים וכו' - והוא מבאר בכמה דרשות ופירושים פשוטים. אולי מותר לומר דבר נוסף, מופלא - המילה "ידו" מופיעה כבר אצל יעקב ביחס לעשו. עשו נקרא עשו כי הוא יצא עשוי, ואילו יעקב קיבל את שמו בגלל -

וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב... (שם כ"ה, כ"ו)

יעקב זה לשון עתיד. זה עתיד מתמשך - כל הזמן אתה צריך להיות במעקב, בהיכון, אסור לשבור שמירה, אך דע לך שזה בידך. "ראה נתתי בידך" (דברים ב', כ"ד). "ידו אוחזת בעקב עשו" - בידו של יעקב נמצא עקבו של עשו, היינו כל המפה של עשו, ממש כמו בשיטת הרפלקסולוגיה שלפיה נקודות ואזורים בכף הרגל מייצגים "מפה" של כל איברי ומערכות הגוף. "ויקח מן הבא בידו" - הצדיק יודע לשלוח לעשו מנחה מדויקת ממה שנכון לו, לעשו. הוא לקח "מן הבא בידו" - בעקב עשו - מנחה לעשו. הוא יודע איך להיכנס פנימה אל נפשו של עשו. ומעין מה שכתוב אצל יעקב בהמשך שמשכנעים אותו הבנים שהם חייבים לחזור לאדוני הארץ, למצרים, למשנה למלך, ליוסף המחופש, ולקחת איתם את בנימין, שם הוא שולח איתם -

...אִם-כֵּן | אֵפוֹא זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בִּכְלֵיכֶם וְהוֹרִידוּ לָאִישׁ מִנְחָה מְעַט צָרִי וּמְעַט דְּבַשׁ נְכֹאת וָלֹט בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים. וְכֶסֶף מִשְׁנֶה קְחוּ בְיָדְכֶם.... (שם מ"ג, י"א-י"ב)

ומבאר שם רבי נחמן מברסלב זיע"א שהצדיק יודע לשלוח את הניגון המדויק לכל אחד לפי מה שמתאים לאותו איש. "קחו מזמרת הארץ".

זה מה שבא בידו של יעקב. שאתה יודע להתקין עצמך לדורון, לתפילה ולמלחמה, ואתה יודע שהמחנה הנשאר הוא לפליטה, ואתה שרוי ב-"והיה", בשמחה, כי אתה באינסוף, והשמחה איננה מבלבלת אותך מלעסוק בתיקון. רק אחרי שהוא "התקין עצמו" הוא יכול לקחת "מן הבא בידו" ולהגיע לפנימיות של האדמוני, השעיר, ה'מתחת השמיים' הזה, הרשע הזה, ולהביא אותו על אף ש-"הלכה – בנגלה - בידוע עשו שונא ליעקב", אל הפנימיות - "נשקו בכל לבו".

ואימתי ילך יעקב עמו? רק בימי המשיח. עד אז "יעבור נא אדוני לפני עבדו". 'אני עוסק בפנימיות שלי לרגל המלאכה ולרגל הילדים'. 'קח 'פור' - העולם הזה שלך, אני עוד צריך לתקן, להתקין עצמי, "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה", ואז -

וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַ-ה׳ הַמְּלוּכָה. (עובדיה א', כ"א)

וְהָיָה ה׳ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה׳ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד. (זכריה י"ד, ט')

וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְלֵיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ. (עובדיה שם, י"ז)

במהרה בימינו ממש.

השיעור מוקדש לזכות עם ישראל, יושבי ארץ ישראל והוצה לה',
להצלחת ושמירת חיילי צה"ל, **להשבת החטופים מהרה בשלום**
לע"נ כל ההרוגים על קידוש ה' באירועי המלחמה ולע"נ
אליהו בן **ויויאן** ז"ל, **חנה** בת **ליפא** ז"ל
ולהבריל **לרפואת כל הפצועים** ובתוכם **אלישע יהודה** בן
רותי, יאיר ידידיה בן **מיכל מינה,**
בנימין בן **שושנה, עמרם** בן **איידה חיה,**
ולזיווג הגון **ליעל רחל** בת **אריאל אסתר**
להקדשת שיעורים ניתן לפנות בהודעת וואטסאפ לעמנואל – 054-7500516